

BRUXELLES UMJESTO ZAGREBA: ULAZAK HRVATSKE U EVROPSKU UNIJU I POSLJEDICE PO POLJOPRIVREDU BIH

Liberalizacija ekonomskog prostora Bosne i Hercegovine odvija se u okvirima triju neovisnih ali međusobno povezanih procesa – *Sporazuma o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi* – CEFTA,¹ kojem je BiH pristupila 2006. godine, procesa pridruživanja Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) i ispunjavanja zahtjeva *Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju* (SSP) u kontekstu evropskih integracija. Iako postoje tehničke razlike u zahtjevima koje pred bh. vlasti stavljaju ova tri procesa, suštinski je moguće identificirati jednu zajedničku stavku koja se očekuje od BiH, a to je infrastrukturno jaćanje bh. institucija za kreiranje povoljnijega poslovnog okruženja. U ovom kontekstu liberalizacija tržišta, bilo da se ona dešava putem bilateralnih, regionalnih ili multilateralnih sporazuma, jeste dvosmjerna ulica u kojoj je od samog čina potpisivanja sporazuma ili pristupanja regionalnoj organizaciji puno važnije kreiranje uvjeta za iskorištavanje pozitivnih mogućnosti koje liberalizacija pruža i ublažavanje njezinih negativnih posljedica. Stoga je to postepen proces istovremeno okarakteriziran i pozitivnim i negativnim konotacijama. Smanjivanje carinskih i necarinskih barijera te posljedićno snižavanje transakcijskih troškova, povećanje konkurencije i opsega tržišta u konaćnici, pored smanjenja cijena za krajnje potrošaće, rezultiraju i konstantnom potrebom za usavršavanjem proizvodnih procesa i inovacijama. S druge strane, negativne karakteristike liberalizacije dolaze do izražaja kada domaći tržišni akteri nisu u stanju adekvatno odgovoriti na pojaćan vanjski konkurentski pritisak a kao posljedicu često bilježimo pad potražnje za domaćim proizvodima i konsekventno pad domaće proizvodnje.

S ulaskom Republike Hrvatske u Evropsku uniju, u julu 2013. godine, i službeno će prestati carinske pogodnosti koje je BiH u trgovinskoj razmjeni s Hrvatskom pružao sporazum CEFTA. Time će granica EU-e postati još bliža, što istovremeno ne podrazumijeva i lakši pristup bh. proizvoda tržištu EU-a. Pod ovakvim okolnostima, vanjskotrgovinska razmjena s Hrvatskom odvijat će se po regulama *Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju* zakljućenom između EU-a i BiH 2008. godine.

Hrvatska kao najznaćajnji vanjskotrgovinski partner Bosne i Hercegovine

Pored Republike Srbije, Republika Hrvatska je konstantno jedan od najznaćajnijih vanjskotrgovinskih partnera Bosne i Hercegovine, što ilustrira ućešće uvoza iz Hrvatske u ukupnom uvozu BiH od 15,12 posto u 2010. godini, dok 15,09 posto ukupnog izvoza BiH za istu godinu otpada na Hrvatsku. Vrijednosno, izvoz u Hrvatsku tokom 2010. godine iznosio je 547,40 miliona eura, a uvoz iz Hrvatske u BiH 1,05 milijardi eura, pri ćemu je pokrivenost uvoza izvozom bila 52 posto.²

Iako je BiH ostvarila znaćajnu vanjskotrgovinsku razmjenu u poljoprivrednom sektoru sa zemljama ćlanicama EU-a (32,46%), njeni najznaćajnji pojedinaćni partneri ipak ostaju zemlje potpisnice CEFTA sporazuma (52,30%), kao što je vidljivo iz Tabele 1.

¹ *Central European Free Trade Agreement*, potpisan 2006. godine između Albanije, Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Moldove, Crne Gore, Srbije i UNMIK-a Kosovo.

² Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2011), *Analiza vanjskotrgovinske razmjene BiH za 2010. godinu*.

Tabela 1. Razmjena poljoprivrednih proizvoda po regijama za 2010. godinu u mil. KM

Regija	IZVOZ	% u ukupnom izvozu	UVOZ	% u ukupnom uvozu	Pokrivenost uvoza izvozom (%)
EU	206,63	33,66	823,83	32,17	25,08
CEFTA	351,16	57,21	1.309,28	51,12	26,82
EFTA	4,77	0,78	3,72	0,15	128,21
UoST ^[1]	31,21	5,08	53,21	2,08	58,64
Ostatak svijeta	20,04	3,26	370,89	14,48	5,40
UKUPNO	613,80	100,00	2.560,93	100,00	23,97

Izvor: Podaci Agencije za statistiku BiH korišteni u analizi MVTEO-a o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH za 2010.

Uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Hrvatske u 2010. godini povećao se za 2,33 posto u odnosu na 2009., što je pratilo i povećanje izvoza iz BiH, i to u iznosu od 11,21 posto u odnosu na prethodnu godinu.

Tabela 2. Razmjena poljoprivrednih proizvoda s Republikom Hrvatskom od 2008. do 2010. u mil. KM

OPIS	2008	2009	2010	Rast/Pad 2010/2009
Uvoz iz Hrvatske	625,36	595,83	609,73	2,33%
Izvoz u Hrvatsku	153,48	154,41	171,72	11,21%
Ukupna razmjena	778,84	750,24	781,45	4,16%

Izvor: Podaci Agencije za statistiku BiH korišteni u analizi MVTEO-a o vanjskotrgovinskoj razmjeni BiH za 2010.

Nakon što Hrvatska postane punopravna članica Evropske unije, postoji realna mogućnost da će izvoz poljoprivrednih proizvoda iz BiH biti otežan ili čak onemogućen za neke kategorije proizvoda zbog neispunjavanja veterinarskih, sanitarnih i fitosanitarnih kriterija koje zahtjeva tržište EU-a. Trenutno jedino izvoz nežive ribe i sirove kože udovoljava kriterijima traženim evropskim standardima, ali je i izvoz ovih proizvoda dodatno otežan vrlo niskom izvoznom kvotom dogovorenom tokom pregovora s EU-om. Tako je izvoz šarana ograničen na 120 t, a pastrmke na 60 t, pri čemu je carinska stopa za izvoz iznad kvote šest posto.⁴ Ovo dodatno ugrožava profitabilnost domaćih proizvođača koji su uslijed carinskih opterećenja prinuđeni prodavati svoje proizvode po nižim cijenama.

S obzirom na to da je mljekarska industrija najveći izvoznik u poljoprivredno-prehrambenom sektoru BiH, može se očekivati da će upravo ona pretrpjeti i najveće gubitke zbog nemogućnosti izvoza na tržište Evropske unije. Pristupanje Hrvatske EU-u moglo bi ugroziti vrijednost izvoza od oko 60 miliona KM koji je ostvaren 2010. godine. Uz mljekarsku industriju, očekuje se da će biti ugroženi i proizvođači jaja i svježeg mesa, čiji je izvoz onemogućen zbog nepostojanja domaćih međunarodno certificiranih tijela za potvrdu kvaliteta tih proizvoda.

³ Zemlje potpisnice Ugovora o slobodnoj trgovini (UoST).

⁴ Vanjskotrgovinska komora BiH (2011), *Analiza efekata pristupanja Republike Hrvatske Evropskoj uniji na Bosnu i Hercegovinu*.

Bruxelles umjesto Zagreba

Osnovni je preduvjet za učešće u međunarodnoj razmjeni poljoprivredno-prehrambenih proizvoda postojanje međunarodno potvrđenih institucija koje mogu garantirati usklađenost proizvodnog procesa s važećim međunarodnim standardima. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH iniciralo je implementaciju 25 mjera u okviru *Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju* a s ciljem jačanja poljoprivredno-prehrambenog sektora BiH i omogućavanja izvoza u EU. Zadaci koji za poljoprivredni sektor BiH proizlaze iz SSP-a odnose se:

- na izgradnju funkcionalnih institucija za provedbu i primjenu već donesenih zakona vezanih za sigurnost hrane, akreditaciju i certificiranje radi omogućavanja izvoza;
- na jačanje konkurentnosti samog poljoprivrednog sektora pružanjem adekvatnih informacija i specijalističkih usluga vezanih za izvoz na tržište EU-a.

Činjenica je da su međunarodni standardi u pogledu kvaliteta hrane preuzeti u domaćoj legislativi,⁵ ali i da je izostala izgradnja institucija neophodnih za njihovo praktično provođenje. Zemlje članice Svjetske trgovinske organizacije imaju jasno definirane standarde prometovanja robe biljnoga i životinjskog porijekla koji se uglavnom vode *Sporazumom o primjeni sanitarnih i fitosanitarnih mjera (SPS)* i *Sporazumom o tehničkim barijerama u trgovini (TBT)*. Pored toga, Evropska komisija je *Uredbom 178/2002* usvojila princip provjere kvalitete poljoprivredno-prehrambenih proizvoda pod nazivom "od njive do trpeze". Za razliku od tradicionalnog pristupa kontroli ispravnosti hrane ograničenog na provjeru konačnog proizvoda koji prevladava u BiH, princip "od njive do trpeze" podrazumijeva provjeru svih faza u procesu proizvodnje.⁶ Za izvoz u neku zemlju toj će se zemlji uvoznici morati dokazati da je proces proizvodnje i finalni proizvod u skladu sa zahtjevima SPS-a i općeprihvaćenim globalnim standardima.⁷ Iako su u BiH uspostavljena tijela za standardizaciju (Institut za standardizaciju BiH – BAS) i akreditaciju (Institut za akreditaciju BiH – BATA), ona još uvijek nisu dobila potrebnu međunarodnu verifikaciju. Tokom 2010. godine BATA je pokrenula postupak pribavljanja potrebne verifikacije kako bi konačno potpisala *Multilateralni sporazum (MLA)* s Evropskom akreditacijom i time stekla pravo za akreditaciju domaćih laboratorija. Sporazum još nije potpisan. To praktično znači da ako BATA i certificira domaće laboratorije i time potvrdi da su osposobljeni za provjeru kvaliteta hrane u skladu s standardima EU-a, certifikati koje ti laboratoriji izdaju domaćim izvoznicima nisu validni za izvoz na tržište EU-a. Domaćim izvoznicima ostaje jedino da izvan granica BiH pribave potvrdu o usklađenosti svojih proizvoda sa standardima EU-a, što će dodatno povećati krajnju cijenu proizvoda.

Izvoz na tržište EU-a proizvoda iz BiH koji podliježu inspekcijskoj kontroli od 2013. godine bit će dodatno opterećen postojanjem samo dvaju graničnih inspekcijskih prijelaza za promet životinja i proizvoda životinjskog porijekla (*Border Inspection Points – BIP*). U toku pristupnih pregovora s EU-om, a u sklopu *Poglavlja 12* koje se odnosi na sigurnost hrane, veterinarstvo i fitosanitarnu politiku, Hrvatska je usaglasila postojanje osam graničnih prijelaza, od kojih su dva na granici s BiH – Stara Gradiška – Gradiška i Bijača – Metković II. Postojanje samo dvaju graničnih prijelaza s BiH Hrvatska je argumentirala nedovoljnom količinom izvoza koji dolazi iz BiH. Za bh. izvoznike ograničavanje na dva BIP-a znači znatno povećanje transportnih i distributivnih troškova, a s obzirom na to da je riječ o lako kvarljivoj robi, duži transport može značajno utjecati na njen kvalitet. Izvoz proizvoda biljnoga i životinjskog porijekla na tržište Hrvatske od 400 miliona KM ostvaren tokom 2010. godine tako će sigurno biti doveden u pitanje. Ovome treba dodati i činjenicu da se zbog geografskog položaja izvoz robe iz Crne Gore i Srbije u Hrvatsku odvija preko teritorija BiH, što će dodatno opteretiti dva dogovorena BIP-a. Nadalje, realno je očekivati da će i izvoz robe biljnoga i životinjskog porijekla u treće zemlje koji se odvija preko teritorija Republike Hrvatske biti otežan iz najmanje dva razloga, to su: a) postojanje samo dva BIP-a i b) izvoz robe biljnoga i životinjskog porijekla u treće zemlje koje ne zahtijevaju ispunjavanje evropskih standarda kvaliteta a čiji će tranzit preko teritorije Hrvatske biti doveden u pitanje. Dodavanje graničnog prijelaza Izačić, kao bh. najopremljenijeg prijelaza, kao i eventualno uspostavljanje dodatnog BIP-a na trasi koridora 5-C bilo bi logično i umnogome bi pomoglo u smanjenju negativnih posljedica ulaska Hrvatske u EU po tržište Bosne i Hercegovine.

⁵ Zakon o hrani, *Službeni glasnik* br. 50/04.

⁶ Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH (2010), *Mapa puta s ciljem stvaranja uvjeta za izvoz proizvoda životinjskoga i biljnog porijekla*.

⁷ Neki od standarda su: dobra poljoprivredna praksa (GAP), dobra veterinarska praksa (GVP), dobra proizvođačka praksa (GMP), sistem upravljanja sigurnošću hrane (EN ISO 22 000), sljedivost u lancu hrane za ljude i životinje (EN ISO 22 005), uslovi sistema upravljanja kvalitetom (EN ISO 9001).

Kako se predviđa da će mliječna industrija biti najviše pogođena proširenjem Evropske unije na Hrvatsku, pored mljekara i velikih prerađivača mlijeka, štetne posljedice će se disperzirati i na male, individualne snabdjevače mlijeka i kooperante. Procjenjuje se da 25 postojećih mljekara u BiH snabdijeva oko 21.740 malih proizvođača iz oba entiteta.⁸ Jedina roba iz kategorije mliječnih proizvoda koja trenutno ostvaruje pozitivan vanjskotrgovinski bilans je UHT sterilizirano mlijeko.⁹ Ukoliko se nešto ne promijeni u pogledu certificiranja kvaliteta naših proizvoda, malo je vjerovatno da će ovaj suficit biti zabilježen i u budućnosti.

Pored negativnih efekata ulaska Hrvatske u EU na poljoprivredni sektor BiH, mogu se očekivati i određene prilike za supstituciju uvoza domaćim proizvodima. Naime, s ulaskom u EU Hrvatska prestaje biti članica CEFTA-e, a BiH dobiva pravo da uvede carine na određene grupe proizvoda iz EU-a, odnosno Hrvatske. To ostavlja određen prostor domaćim proizvođačima da zadovolje domaću tražnju povećanom proizvodnjom, te na taj način supstituiraju potencijalno skuplje uvozne hrvatske proizvode.

Na kraju, treba imati u vidu da se svi budući pregovori o trgovinskoj politici neće više odvijati bilateralno sa Zagrebom, nego na novoj razini, s Bruxellesom, što ih može učiniti složenijima.

Preporuke umjesto zaključka

- ✓ Intenzivirati pregovore BATA-e s Evropskom akreditacijom u cilju što bržeg potpisivanja MLA-a;
- ✓ tehnički i kadrovski ojačati postojeće laboratorije za certificiranje i usmjeravati ih ka većoj specijalizaciji;
- ✓ inicirati pregovore o eventualnom povećanju kvote za izvoz ribe;
- ✓ razmotriti pitanje izgradnje distributivnih i skladišnih centara u blizini dogovorenih BIP-ova;
- ✓ uspostaviti bolji protok informacija prema potencijalnim izvoznicima o dokumentima potrebnim za izvoz;
- ✓ intenzivirati potragu za alternativnim tržištima za izvoz;
- ✓ razmotriti potencijalne pozitivne efekte ulaska Hrvatske u EU po domaće proizvođače i fokusirati se na razvoj onih prerađivačkih kapaciteta za čijim bi se proizvodima mogla povećati tražnja nakon izlaska Hrvatske iz CEFTA-e.

---

⁸ Vanjskotrgovinska komora (2011), *Analiza efekata pristupanja Republike Hrvatske Evropskoj uniji na Bosnu i Hercegovinu*.

⁹ Loza, D. (2011), *Mlijeko u BiH u periodu 2000.–2010. godina, Milkprocessing, Sarajevo*.

O VPI BH:

Vanjskopolitička inicijativa BH (VPI BH; www.vpi.ba) je domaća nevladina i neprofitna organizacija, osnovana 2004. godine u Sarajevu, posvećena promišljanju međunarodnih odnosa i euro-atlanskih integracijskih procesa BiH. Cilj VPI je, pružiti pomoć državnim institucijama pri otkrivanju slabosti i promociji vrijednosti prisutnih u tim procesima, radi povećanja efikasnosti bh. institucija u ispunjavanju predstojećih obaveza.